

ROLAND BARTHES, VILJEN TIL SORG

af
Steffen Nordahl Lund

Efterår 1921

Proust lige ved at dø (tager for meget veronal).
– Céleste: "Vi skal alle mødes igen i Jehoshaphat-dalen
– Tror De virkelig at folk mødes igen når de er døde?
Hvis jeg var sikker på at jeg ville se Mor igen,
ville jeg dø lige med det samme"
Roland Barthes, *Sorgens dagbog*

...(velgørende drømmesyn af: at genforenes med hende)
Roland Barthes, *Sorgens dagbog*

The present paper focuses on the resolve of French semiotician and critical essayist Roland Barthes to mourn his dear departed mother, 'mam.', and is a reading of the *Mourning Diary*, a collection of notes Barthes made on slips of paper from the day following her death on October 25, 1977 up to September 15, 1979. The *Mourning Diary* is far from being merely a series of intimate or personal notes of Barthes' emotional distress. Rather it is shown to be continuously in line with the development of Barthes' œuvre and its central notions of writing, deception of Meaning and Neutrality, not in terms of theoretical thinking, but as a practice of living longed for by his mourning. In this respect, the painful observations and reflections on his bereavement become a project of engaging his thoughts on the ethics of writing in real life, a life of neutrality or, as it were, a *vita nova* according to the values of his mother: free of any dogmatic meaning, pose or deliberate image. However, he sadly fails, as does his desired project to write a novel: his *Vita Nova*, equivalent to Dante's, inspired too by the loss of his loved one, and in which 'mam.' would play a significant role. Unlike Proust, who *In Search of Lost Time* succeeds to write his life, Barthes must see himself confined to grievously trying to live his writing.

1. Sorgens dagbog

"Jeg ser frem til den 10. marts, ikke for at holde fri, men for at genfinde en disponibilitet opfyldt af hende." Således skriver Barthes i et dagbogsnotat den 11. januar 1979 (2010: 231). Han præciserer (naturligvis) ikke hvad der specielt gør den 10. marts til et sigtemål, men udgivelserne af Barthes' forelæsninger på Collège de France viser at lørdag den 10. marts 1979 markerer afslutningen af 1. del af Barthes' dobbeltkursus om "Forberedelsen af romanen" (2003a). Herefter vil Barthes kunne koncentrere sig fuldt ud om sit tab og savn af moren, Henriette Barthes, født Binger, som døde den 25. oktober 1977, 84 år gammel.

Dagen efter morens død begynder Barthes at skrive små notater om sin sorg og fortsætter denne *Sorgens dagbog* (2010) frem til 15. september 1979. Ikke for at forvinde sin sorg, komme over den, men for at indoptage den, **leve** den.

Roland Barthes (1915-1980), fremtrædende fransk semiotiker, kritisk essayist og i sine sidste år professor i litterær semiologi ved Collège de France, led et uigenkaldeligt tab ved morens død. Sorgen blev et vilkår han aldrig kom fri af; men som han ikke **ville** komme fri af, fordi han ville leve sorgen: som et eksistensgrundlag.

Med denne vilje skiller Barthes sin sorg ud som **bedrøvelse** i modsætning til den almene opfattelse af sorg som følelsesladethed der 'med tiden' forvindes på samme måde som en sygdom. Men sorg er noget andet end en sygdom,¹ og der går en ("forfærdelig") skillelinje "mellem følelsesladethed (den aftager) og sorg, bedrøvelse (den **er der**)" (2010: 112). Sorgen, bedrøvelsen, lader sig ikke anskue som var den på afstand. Den **leves** i nuet² og er i denne henseende uden for tiden og uden for sproget, kommunikationen: en **sten**, skriver Barthes, indre, uudsigelig, tyngende:³ bogstaveligt til stede som et faktum, som den **er** – i modsætning til vores vesterlandske kultur (doxaens snusfornuft) med dens tidlige reduktion af sorgen og følgelige fornægtelse af døden (livet går videre, tiden læger).

Barthes **vil** sin sorg, som bedrøvelse, som en subjektiv tilstand, og han fortvivles ved tanken om at den skal konstrueres som genstand og dermed almengøres, reduceres, undertrykkes, ordnes. Som han noterer den 31. juli 1978: "Jeg ønsker intet andet end at leve i min bedrøvelse" (2010: 182).

I denne forståelse udgrænser Barthes sin sorg som **egen**. Barthes har behov for ro og ensomhed (2010: 99): til inderliggørelse af sorgen, for at værne om den som **sin**, og han kan kun honorere den som sådan dér hvor hverdagens gøremål fælder ind i den og **forlænger** livet sammen med moren, som det er tilfældet med den daglige husholdning i lejligheden, hvor Barthes og moren boede sammen frem til hendes død.⁴ Kun ved at fastholde sorgen som singular kan han bevare forbindelsen med moren, "ledsaget af, **sammenklæbet** med 'nærværet af fravær'" (2010: 77). Sorgen vil skulle udfylde morens tomme plads, og alle hverdagens futile gøremål bliver i denne forstand næsten ritualiserede handlinger for at fremmane samværet, sammenfaldet med moren: "Omkring kl. 18: lejligheden er varm, indbydende, oplyst, ren. Jeg gør den sådan, med energi, hengivenhed (jeg nyder det **bittert**): fra nu af og for altid er jeg selv min egen mor" (2010: 44). Rammen om arbejdet, som moren havde sikret ved sin blotte tilstedeværelse, vil fremover skulle skabes af inderliggjort og ophøjet sorg i en livsførelse efter morens værdier.

2. Det lyse kammer og det Neutrale

Moren, 'mam.', som han i sin sønlige hengivenhed kalder hende, bliver på denne måde igennem hele *Sorgens dagbog* katalysator for Barthes' søgen efter et nyt liv, et liv **efter** moren, men ikke **uden**, et *vita nova*, som hos Dante, fremkaldt af sorgen over den elskedes død. Således arbejder Barthes på sorgen (med sorgen som drivkraft), hvorved sorgarbejdet i den analytiske betydning ændres til aktivt arbejde – skriftarbejde (2010: 140). Det bliver til bogen om

fotografiet, *Det lyse kammer* (april-juni 1979) (1983), forløst af et billede af moren som lille pige i en vinterhave og eksplicit skrevet som et "monument" for moren.⁵ Ligesom Orfeus stiger Barthes ned i dødsriget for at føre sin elskede tilbage til livet, men modsat Orfeus, uden at vende sig mod hende: *Det lyse kammer* handler om fotografiets **selv**, ikke om moren (og billedet af moren gengives ikke). Sigtet er fotografiets essens, dets egentlige 'natur' (*noem*), der afdækkes som en "sammenblanding af virkelighed ("**Det har været**") og sandhed ("**Det er dét!**")" (1983: 137), dvs. af fotografiet som fuldkommen evidens og som sandfærdig åbenbaring: *satori*, kalder Barthes det med en zen-buddhistisk benævnelse:⁶ en slags eksistentiel åbenbaring af hensigtsløs nærværelse hvor sproget tier: " "**Sådan, ja sådan og intet mere.**" " (1983: 130-131).

Denne orientering mod et sprogligt grænseland ("det endelige råb, målet for og enden på alt sprog: Det er dét!") (1983: 130) er 'det Neutrale' som projekt, som søgen efter forløsning ved en overskridelse, forskydning, undvigelse, og dvs. kort og godt nulstilling af paradigmernes binære betydningstvang i en **tredje** modus: hverken noget eller noget andet, men netop: *ne...uter: neutral*, uden for den fælles sprogbrug og forklaringernes rationale. Som Barthes skriver i en sammenfatning af forelæsningsrækken, foråret 1978, om det Neutrale: "... vi har defineret enhver afbøjning der undviger eller forpurrer betydningens paradigmatiske, oppositionelle struktur og følgelig sigter mod ophævelsen af diskursens konfliktsuelle elementer som henhørende under det Neutrale" (2002b: 261; min oversættelse).⁷

I sit aktive sorgarbejde med *Det lyse kammer* viderefører Barthes sin optagethed af betydningens lukning og det Neutrales forskel: det Neutrale som forskel, som sprog i afdrift, dvs. som – fantasmatisk – ikke-sted (*atopi*), foldet ind i betydningernes topologi, men unddraget modstillingens, modsigelsens, antidiskursens konforme, dialektiske forstandslogik i en rystelse eller destabilisering af meningen.

Dette Neutrale kan i en samlet betragtning siges at udgøre orienteringshorisonten for Barthes' mange facetterede ekskurser:⁸

som erfaring af en transparent, umiddelbar, sand relation: ordløs, eksistentiel (**Det er dét!**): en erfaring af egentlighed i mødet – mellemrummet – mellem subjektet og erfaringens genstand, og dvs. som en hverken udelukkende subjektivt individualiseret eller objektivt materialiseret begivenhed, men som netop en opløsning af en analytisk, transitiv subjekt-objektrelation og en 'individuering'⁹ af en affektiv, sensitiv subjekt-kroprelation. I sin dagbog noterer Barthes et lysende eksempel på en sådan erfaring af fuldkommen nærværelse og total intensitet:

Stille weekend den 15. august; mens radioen spiller *Træprinsen* af Bartok, læser jeg dette (om besøget i Templet i Kashino, stor rejsefortælling af Bashō): "Vi sad en tid lang i den mest ekstreme tavshed."/ Jeg føler i det samme en slags *satori*, mild, lykkelig, som om min sorg blev lindret, sublimeret, forsonet, uddybet uden at blive ophævet – som om "jeg fandt mig selv igen". (2010: 197)

3. Det Neutrale og skriften

Barthes' orientering mod det Neutrale knytter an til **skriften** og tager sit afsæt allerede med udgivelsen af hans første bog, *Skriftens nulpunkt* ([1953] 1968), som en afsøgning af skriftens effekt: **Hvad gør skriften ved sproget?** Det gælder videre værkerne *Michelet par lui-même* (1954), *Sur Racine* (1963) og *Essais Critiques* (1964) at de søger skriftens Neutrale som væsenskonstituerende for litteraturen, dvs. for litteraturens egentlige, dens *eidōs*, *litterariteten*. En skærpet opmærksomhed om skriftens effekt fører Barthes til en koncentration om receptionen: **Hvad gør skriften ved læseren?** Denne tilnærmelse til den læserrelaterede erfaring af det Neutrale omfattes af *S/Z* (1970), *I tegnenes vold* ([1970] 1999) og *Sade, Fourier, Loyola* (1971) for i et stadigt stærkere, selvreflekterende destillat af egen subjektposition

at blive indkredset som **individeret** affekt: **Hvad gør skriften ved mig?** Affekten giver sig udtryk i *Lysten ved teksten* ([1973] 2003b), *Af mig selv* ([1975] 1988) og videre, mere hudløst, i *Kærlighedens forrykte tale* ([1977] 1985b) og *Det lyse kammer* ([1980] 1983), som kroppens erfaring af det Neutrale.

I sine forelæsninger ved Collège de France: *Comment vivre ensemble* ([1976-1977] 2002a), *Le Neutre* ([1977-1978] 2002b) og *La préparation du roman I et II* ([1978-1979 og 1979-1980] 2003a) forfølger Barthes denne affekt som en sensitiv, individeret subjekt-kroprelation, som en form for **æstetisk** erfaring af væren,¹⁰ af det givne som **dét** der **netop sådan** overhovedet **er**. En sådan ikke-begrebslig, **sand** erkendelse finder Barthes åbenbaret som anelsesfuld, intuitivt fornemmet indsigt i taoismens og zenbuddhismens erfaringsbårne visdom og eksemplarisk udtrykt i haikudigtningen.¹¹ *Wu-shi*, kalder Barthes det i sine haiku-læsninger: erfaringen af det nærværende og naturligt forekommende "sådan som det er", dvs. "ikke noget særligt", ukunstlet, enkelt.¹²

4. Skriften og sandhed

Sorgens dagbog søger dette Neutrale eller *Wu-shi* i lige flugtlinje med hele Barthes' værk. Den er som sådan en stræben **reflekteret** i skriften. Men samtidig er *Sorgens dagbog* (refleksionen i) skriften **levet ud** i en stræben – efter "sorgens inderste væsen", "den rigtige sorg" (2010: 118; 155), som er forskellens fritagelse for mening: "sandheden" om moren som absolut, uigenkaldelig, ordløs forskel, som 'dét'.

Livet efter moren, bedrøvelsen, bliver på denne måde **udlevelsen** af Barthes' sprogsyn, bestræbelsen på et *vita nova*, fri af enhver tvingende (dogmatisk) betydning, uden noget metasprog, men **netop sådan** og ikke andet, ikke mere. Et liv **som** moren ("Hos hende var der aldrig noget metasprog, nogen poseren, noget villet billede [ ] hun viser mig overlegent ikke-sproget" (2010: 217)), hvilket ikke

er **ligesom** moren ("Jeg var ikke ligesom hende fordi jeg ikke er død sammen med (på samme tid som) hende." (2010: 243)), men et kondensat, en levet forbundenhed uden gensidige positioner, og som ikke er hverken en symbiose eller en syntese, men noget tredje og henhørende under det Neutrale. Bestræbelsen på dette Neutrale (*Wu-shi*) giver retning på Barthes' *vita nova* og er som sådan det der **skriver** dagbogen.

Bevægelsen, intensiteten i Barthes' sorgarbejde som skriftarbejde, som affekt, **er** denne kondenserende stræben efter sorgens inderste væsen. Hvorved sorgen ikke gribes i en reduktiv dialektik, men bogstaveliggøres som egentlig, naturlig, sand. Barthes kalder bevægelsen for bogstavets tilbagekomst i en slags sprogets tredje grad som en ren, betydningstom indikator af det værende som 'dét', som faktum, sandt og bogstaveligt til stede, forskelligt fra alt andet: "'sandheden' findes i forskellen, ikke i reduktionen. **Sandhed** kan ikke være generel" (2003a: 126-127).¹³

Barthes' stræben efter det Neutrale, efter *Wu-shi*, 'dét', forrykker således sprogets grader, som Barthes har beskæftiget sig med lige siden sin første bog, *Le degré zéro de l'écriture*, fra 1953 (Barthes 1968). Den første grad er 'denotationen', postulatet om en sproglig oprindelighed, en betydningens renhed, uforstyrret, ubesmittet af sproget i brug. Den anden grad er 'konnotationen', tilskrivningen af medbetydning i mytens form som sprogudtrykkets fylde, og herunder postulatet om denotationens uskyld og naturlige dækning af virkeligheden-som-den-er (hvormed denotationen ikke længere udtrykker en første, oprindelig betydning, men simulerer sin virkelighedseffekt i en yderste, konnoteret betydning).¹⁴

Denotation og konnotation er således forbundne og kompletterer hinanden som begrebsanalytiske værktøjer i metasprogets tjeneste (fortolkningen, parafrasen, sprogbeskrivelsen). De adskiller sig fra sprogets 'tredje grad', som vil jeg kalde 'indikation', og som angiver den tomme betydning, ikke-betydningen, forskellig fra betydningens negation som netop **forskell**. Hvor denotationen konnoterer virkelig-

heden som nærværende, egentlig, sand, formidler indikationen det virkelige, det naturlige, som... 'dét' (*Wu-shi*). Indikationen er som sådan processuel: en øjeblikkelig, affektiv instantiering der forrykker og **gør** en forskel der ikke lader sig gribe, fastholde på begreb, men lige som i bestemte fotos for Barthes, "får det til at sige *bing*" (1983: 29).¹⁵ Indikationen viser sandheden om den unikke væren, dvs. som den er i sig selv. Den peger (**det er dét, det er sådan!**) og tier. Sprogets 'tredje grad' er således egentlig en slags sprogets 'nulgrad' – på linje med indikationen af skriftens nulgrad (*degré zéro*): Begge er de udtryk for et ikke-sted, en forskel, fravær af sproglig betydning: stilhed og fortabelse.¹⁶

I denne forstand – og i modsætning til konnotationen – rummer indikationen ikke noget fortolkningslag. Den er en gestus, en tavs pege, i et lysglimt, på forskellen og det Neutrales fremtræden. Barthes forklarer andetsteds: "(... det var først nogle måneder efter at have mistet et elsket væsen at jeg kunne sige uden omsvøb, ærligt, "absolut": "Jeg lider under dette menneskes død" → Den tredje tilstand, bogstav II, eller bogstavets tilbagekomst, er først mulig når man er **kommet igennem** fortolkningen – at lide under en død = man skal igennem en hel "sorgkultur"; og *kultur* = det der kommer først, det absolut spontane.) Det første bogstav: en arrogance (en tåbelig vished) ≠ det andet bogstav: en "indsigt" (2003a: 126-127).¹⁷

Denotation → konnotation → indikation: Over for dialektikkens formel: position vs. negation → syntese, får vi bogstavets formel: position vs. opposition → Ø, hvor den tomme mængde symboliserer meningens tømning, sprogets ophør, tavshed, og fuldfører bevægelsen i Barthes' sorgarbejde fra den spontane, umiddelbare, men kulturbestemte følelsesladethed (sorgen som en sygdom der går over) til bedrøvelsens indsigtfulde nærværelse (bogstavets tilbagekomst: den rene, den rigtige, den sande sorg): "– Ren sorg, som ikke har noget at gøre med ændringen i livsførelsen, ensomheden, osv. Flænge, gabende åbning i kærlighedsforbindelsen./ Mindre og mindre at skrive, at sige, undtagen det (men jeg kan ikke sige det til nogen)" (2010: 48).

5. Sandhed og Vita Nova

Modsat Prousts *På sporet af den tabte tid*, hvor skriften bliver mulig ved slutningen af livet,¹⁸ og modsat Barthes' personlige og brændende lyst til at skrive sit nye liv, sin *Vita Nova*, i en **tredje** form, rapsodisk, desorganiseret, som *På sporet*, der hverken er roman eller essay,¹⁹ forbliver "affekternes sandhed"²⁰ ufortalt hos Barthes: "Bedrøvelsens åbne hav – kysterne forladt, intet i sigte. Skriften er ikke længere mulig" (2010: 221).

Prisen for "sandhedens øjeblikke" (1985a: 60) er ikke agrafien (som hos Rimbaud).²¹ Barthes skriver fortsat efter morens død – først og fremmest "monumentet" for moren: *Det lyse kammer* (1980) – men til sin stadige og store fortrydelse ikke værket om sit *vita nova*, hvoraf Barthes kun efterlader en række udkast:²² "Alle forsøg på 'bjærgning' af Projektet [det drejer sig uden tvivl om *Vita Nova*] mislykkes" (2010: 245). I stedet projiceres *Vita Nova* ud i Barthes' levede liv og fæstnes som notater, momentane mærkninger af nærværserfaringer, af sandhedsøjeblikke med den intense sorg, bedrøvelsen, som resonansbund. *Sorgens dagbog* markerer disse indre erfaringer af livet efter moren, af sorgen som den er og forbliver: uforandret,²³ stedse nærværende, en livsledsager, som moren var det.

Modsat Proust, hvor så at sige livet (den tabte tid) omsættes i skriften, føres skriften hos Barthes ud i livet. Proust skriver livet. Barthes lever skriften – i en stræben: uden aggression, uden arrogance, uden forstillelse, i overensstemmelse med morens etiske og æstetiske måde at leve på.²⁴

Men som med forfatterens bestræbelse på at frigøre skriftens forskel, således også med Barthes' bestræbelse på at **leve** sit *vita nova* efter morens værdier: "→ Ak, hvilken modsigelse: jeg bliver, ved tabet af mam., det modsatte af det hun var. Jeg vil leve efter hendes værdi og når kun frem til det modsatte" (2010: 229). Barthes vil leve **som** moren, men dét er bedrøvelsens (ligesom skriftens) tragik: ikke at kunne vende sig mod det begærede objekt uden at bekræfte

adskillelsen fra det i selve den bevidste stræben for at overvinde (neutralisere) den. Morens værdi leves ikke ud i en beslutningsakt. Det er kun **ydre**, påtaget, villet. Ophøjetheden i morens værdi er **indre** (absolut mildhed, godhed, taktfuldhed). Jo mere Barthes efterstræber morens værdi, jo mere er han på afstand af den, udelukket fra den, i modsætning til den ("... jeg fortsætter uophørligt med at 'foretrække' mig selv, men jeg formår end ikke at give mig kærligt hen til noget menneske; alle er mig lidt indifferente, selv dem jeg holder mest af. Jeg føler – og det er hårdt – 'hjerterkulde' – akedi" (2010: 126)).

Livet **som** moren, bedrøvelsens *vita nova*, er dømt til at forblive en drøm. Eller en uhjælpelig modsigelse: Kun ved at være **ligesom** moren, dvs. ved at være sin egen mor, ville Barthes kunne få generøsitet og kærlighed ind i sit liv. Men Barthes er fanget i livet og dermed ikke **ligesom** moren: "Det som adskiller mig fra mam. (fra sorgen som var min identifikation med hende), er den (øgede, progressivt akkumulerede) fortætning af tid hvor jeg, siden hendes død, har kunnet leve uden hende, bo i lejligheden, arbejde, gå ud, osv." (2010: 236).

Tilbage står den overlevendes drøm: "Ah, udtrykke det **inderlige** ønske om fordybelse, om tilbagetrukkenhed, om 'Tag jer ikke af mig', der direkte, uden afvigelse, stammer fra min bedrøvelse, som 'evig' – en fordybelse så **sand** at de små, uundgåelige bataljer, forstillingerne, sårene, alt det som nødvendigvis sker så snart man **overlever**, blot er salt, bittert skum på overfladen af et dybt vand..." (2010: 225).

6. *Vita nova og Vita Nova*

Barthes så frem til den 10. marts (1979). For at kunne hellige sig en fordybelse i sin inderliggjorte sorg. Han døde den 26. marts 1980, en måned efter at være blevet ramt af en varebil i et fodgængerfelt foran Collège de France. Han skulle holde et seminar om "Proust

og fotografiet" den følgende dag og ville sikre sig at en projektor var stillet op, og at den virkede. Barthes bliver hårdt kvæstet, men er uden for livsfare. På hospitalet Pitié-Salpêtrière, hvor han bliver indlagt, tilstøder imidlertid en række alvorlige komplikationer. Barthes, tidligere tuberkulosepatient og storryger af cigarer, oplever i løbet af den første nat et kraftigt hosteanfald og bliver intuberet. Han frygter for en trakeotomi.²⁵ Julia Kristeva beskriver i sin bog *Les Samourais* hvorledes Barthes lader stå til: "Hvad skal man sige til én som ikke vil ville?" spørger hun (1990: 406) og konstaterer: "Han var deprimeret. Sorgen over morens død slog ham ihjel" (1990: 407).²⁶ Barthes' manglende livsmod blev yderligere forværret af kærlighedssorger, af følelsen af at ældes og ikke længere vække lyst hos unge mænd; men ikke mindst blev den deprimerede tilstand forværret af erkendelsen af ikke at kunne skrive sin roman, *Vita Nova*, efter to års tilløb. Barthes' sidste forelæsning om "Forberedelsen af romanen" finder sted lørdag den 23. februar 1980, to dage før ulykken: "Jeg kan ikke trække noget Værk op af hatten og med al tydelighed slet ikke denne 'Roman', som jeg har villet analysere 'Forberedelsen' af." I manuskriptet til forelæsningen er den følgende passage blevet streget ud: "Vil det en dag lykkes for mig? Det står mig end ikke klart, i dag hvor jeg skriver disse linjer (1. november 1979) om jeg vil blive ved med at skrive [...] (Hvorfor denne tvivl? – Fordi den sorg som jeg omtalte for to år siden i begyndelsen af denne forelæsningsrække, på grundlæggende og uforklarlig vis har ændret min lyst til verden.)" (2003a: 377-378).²⁷ *Sorgens dagbog* bekræfter denne smertelige forudelse om Romanen *Vita Nova* som et uudtrykkeligt projekt. Værket med morens værdi som drivende kraft forblev uigenkaldeligt bogen om fotografiet.

Barthes **ville** sin sorg som eksistensmodus i et *vita nova*, men levede opgivende forladt efter morens død. Hvorvidt Barthes ville have udgivet sine dagbogsnotater i redigeret(?) bogform, forbliver et ubesvaret spørgsmål. Udgivelsen vakte en voldsom debat i Frankrig, hvor nogle, med Barthes' udgiver på Seuil igennem mere end 25 år,

François Wahl, i spidsen, mente at det var grænseoverskridende og forrådene ift. det private og det intime, mens andre, og heriblandt udgiverne selv, argumenterede for udgivelsens litterære værdi som kompletterende ift. Barthes' samlede værk – under henvisning i øvrigt til selvsamme François Wahls posthume udgivelse af *Incidents* i 1987 med tekstfragmenter og dagbogsnotater om nok så private og intime begivenheder i Barthes' liv.

Under alle omstændigheder kan udgivelsen af *Sorgens dagbog*, i overensstemmelse med Barthes' tvingende følelse af med nødvendighed at gøre moren anerkendt, legitimeres af dens eksemplariske og – i endnu højere grad end *Det lyse kammer* – "monumentale" anerkendelse af "at denne kvinde har levet".²⁸ Som sådan har hensigten her været at indfælde *Sorgens dagbog* i Barthes' stadige optagethed af det Neutrale som etisk, sand værdi reflekteret i en hypostasering af morens absolutte værdi: "Hvorved mam. er nærværende i alt hvad jeg har skrevet: ved at der overalt er en forestilling om Det Højeste Gode" (2010: 139).

I denne hypostaserende refleksion fremstår moren som en ufravigelig integrerende del og dermed som et samlende punkt for Barthes' fragmenterede skriftarbejder. Hvorved *Sorgens dagbog* som en replik til *Af mig selv* giver svaret på Barthes' spørgsmål i forbindelse med "Fragmenternes cirkel": "At skrive ved hjælp af fragmenter: fragmenterne er da sten på cirkelens omkreds: jeg breder mig i ringe: hele mit lille univers smuldrer; i midten, hvad?" (1988: 102). Allerede billedet på første side af Henriette Barthes, sløret som i en drømmeagtig vision, lod ane svaret: mam.

Institut for Sprog og Kommunikation
Syddansk Universitet
 Campusvej 55
 DK-5230 Odense M
 snl@sdu.dk

Noter

- 1 "Hvad ville man have jeg skulle have fejlet? For bagefter at have det hvordan, hvilket liv?" (2010: 16).
- 2 "Det subjekt (som jeg er) er kun **nærværende**, det er kun **i nuet**" (2010: 80).
- 3 "Bedrøvelsen, som en sten.../ (om halsen på mig,/ i mit indres dyb)" (2010: 114)./ "**Fortvivlelse**: ordet er for teatralisk, det er del af sprogbrugen./ En sten" (2010: 119).
- 4 "Og dér hvor det går bedst, er når jeg befinder mig i en situation hvor der er en slags **forlængelse** af mit liv sammen med hende (lejlighed)" (2010: 201). Heraf Barthes' stadige ærgrelser over hverdagslivets trivielle afledninger (rejser, selskabelige sammenkomster, henvendelser, forpligtelser).
- 5 "[Jeg vil uden tvivl have det dårligt så længe jeg ikke har skrevet noget **med hende som forlæg** (*Fotografiet* eller noget andet).]" (2010: 224)./ "Jeg lever uden nogen tanke på eftertiden, noget ønske om at blive læst senere (undtagen, økonomisk, for M. [Michel Salzedo, Barthes' yngre halvbror]), den fuldkomne accept af helt og aldeles at forsvinde, ingen lyst til noget 'monument' – men jeg kan ikke holde ud at det samme skal være tilfældet for mam. (måske fordi hun ikke skrev, og fordi mindet om hende helt og holdent afhænger af mig)" (2010: 242).
- 6 Oplevelsen introduceres i Barthes' bog om Japan (1999).
- 7 Jf. Barthes 2010: 113.
- 8 Jf. Bernard Comment 1991.
- 9 'Individuering' (fr. *individuation*) betegner her på én gang subjektet som individualiseret (som individ) og som instantieret (som intensitet), jf. Barthes 2003a: 77-79.
- 10 Barthes betegner gerne sin diskurs som æstetisk "hvis man forudser lidt efter lidt at lade denne gamle kategori undergå en lettere drejning, som fjerner den fra dens regressive, idealistiske grundlag og nærmer den til kroppen, til afdriften" (1988: 91).
- 11 "[ ] haikudigtet er foreningen mellem en (ikke-begrebslig, men *Øjeblikkets*) 'sandhed' og en form" (2003b: 127). Min oversættelse.
- 12 Jf. 2003a: 125-126.
- 13 Min oversættelse.
- 14 Jf. Barthes 1970: 16.

- 15 *Punctum* kalder Barthes denne affekt.
- 16 Barthes angiver (kroppens) fortabelse som den *fading* der griber subjektet i selve nydelsens øjeblik: "Lysten ved teksten kan lignedes med det uholdbare, umulige, rent og skært **romaneske** øjeblik, som libertineren nyder, når han ved afslutningen af et dristigt arrangement lader det reb, han har hængt sig i, skære over i selve vellystens øjeblik" (2003b: 94).
- 17 Min oversættelse.
- 18 "Det store værk synes først virkelig igangsat i sommeren 1909; fra da af er det, véd man, et stædigt kapløb med døden der truer med at lade bogen uafsluttet" (Roland Barthes 1985a: 45).
- 19 Jf. Barthes 1985a: 48-55; 59.
- 20 Jf. *ibid.*: 60-64.
- 21 Jf. Barthes 1968: 67-68.
- 22 Jf. Barthes 2002c: 994-1001; 1007-1018.
- 23 "Frisk som på sorgens første dag" (2010: 159).
- 24 "... jeg forsøger i det daglige at leve videre efter hendes værdier: genfinde lidt af den mad hun lavede ved selv at lave den, bevare hendes huslige orden, denne forening af det etiske og det æstetiske som var hendes uforlignelige måde at leve på, at udføre de dagligdags gøremål på" (2010: 198).
- 25 Jf. Hervé Algalarrondo 2006.
- 26 Min oversættelse.
- 27 Min oversættelse.
- 28 "På en vis måde er det som om jeg er nødt til at **gøre mam. anerkendt**. Det er temaet for 'monumentet'" (2010: 141)./"Monumentets" nødvendighed./ *Memento illam vixisse*. [Note: Til minde om at denne kvinde har levet.]" (2010: 121).

Litteratur

- Algalarrondo, Hervé. 2006. *Les derniers jours de Roland B.* Paris: Stock.
- Barthes, Roland. 1954. *Michelet par lui-même*. Paris: Seuil.
- Barthes, Roland. 1963. *Sur Racine*. Paris: Seuil.
- Barthes, Roland. 1964. *Essais critiques*. Paris: Seuil.

- Barthes, Roland. 1968. *Skriftens nulpunkt*. København: Rhodos. [Oversat fra fransk: *Le degré zéro de l'écriture*. Paris: Seuil. 1953.]
- Barthes, Roland. 1970. *S/Z*. Paris: Seuil.
- Barthes, Roland. 1971. *Sade, Fourier, Loyola*. Paris: Seuil.
- Barthes, Roland. 1983. *Det lyse kammer*. København: Rævens Sorte Bibliotek. [Oversat fra fransk: *La chambre claire*. Paris: Seuil/Cahiers du Cinéma/Gallimard. 1980.]
- Barthes, Roland. 1985a. "I lange tider gik jeg tidligt til ro" (forelæsning ved Collège de France, 1978). In *Om Litteraturen*. To lektioner. Babette. [Oversat fra fransk: "Longtemps je me suis couché de bonne heure" in *Essais Critiques IV – Le bruissement de la langue*. Paris: Seuil. 1984.]
- Barthes, Roland. 1985b. *Kærlighedens forrykte tale*. København: Rævens Sorte Bibliotek. [Oversat fra fransk: *Fragments d'un discours amoureux*. Paris: Seuil.]
- Barthes, Roland. 1987. *Incidents*. Paris: Seuil.
- Barthes, Roland. 1988. *Af mig selv*. København: Rævens Sorte Bibliotek. [Oversat fra fransk: *Roland Barthes par Roland Barthes*. Paris: Seuil. 1975.]
- Barthes, Roland. 1999. *I tegnenes vold*. København: Rævens Sorte Bibliotek. [Oversat fra fransk *L'empire des signes*. Genève: Albert Skira. 1970.]
- Barthes, Roland. 2002a. *Comment vivre ensemble, cours et séminaires au Collège de France 1976-1977*. Paris: Seuil/IMEC.
- Barthes, Roland. 2002b. *Le Neutre. Cours au Collège de France (1977-1978)*. Paris: Seuil/IMEC.
- Barthes, Roland. 2002c. *Œuvres complètes. Bind V. Nouvelle édition revue, corrigée et présentée par Éric Marty*.
- Barthes, Roland. 2003a. *La préparation du roman I et II. Cours et séminaires au Collège de France (1978-1979 et 1979-1980)*. Seuil/IMEC.
- Barthes, Roland. 2003b. *Lysten ved teksten*. København: Rævens Sorte Bibliotek. [Oversat fra fransk: *Le plaisir du texte*. Paris: Seuil. 1973.]
- Barthes, Roland. 2010. *Sorgens dagbog*. København: Rævens Sorte Bibliotek. [Oversat fra fransk: *Journal de deuil*. Paris: Seuil. 2009.]
- Comment, Bernard. 1991. *Roland Barthes, vers le neutre*. Paris: Christian Bourgeois Editeur.
- Kristeva, Julia. 1990. *Les Samouraïs*. Paris: Fayard.

